

ЗНАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКА ПРОПОЗИЦІЯ В ЕПОХУ ІНДУСТРІЇ-4.0

Ромашко А.С., к.т.н., доцент, Кравець О.М., к.т.н., доцент, Камінський В.В., студент
Національний технічний університет України „Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”,
as_romashko@ukr.net

Інтернет речей є невід’ємною складовою Індустрії-4.0 з гнучким виробництвом та необхідністю швидкого впровадження нових рішень, як патентоспроможних так і непатентоспроможних. На сьогодні непатентоспроможні рішення, для швидкого їх впровадження, можуть охоронятись, зокрема, як комерційна таємниця та раціоналізаторська пропозиція (РП).

Якщо щодо комерційної таємниці і законодавстві України існують норми, принаймні, щодо інформації з обмеженим доступом, то щодо РП наявні лише окремі нормативно-правові акти, зокрема Цивільний кодекс України (ЦКУ) [1] та Тимчасове положення [2], щодо яких виникає більше запитань ніж відповідей. Так під час порівняння законодавства України та інших країн щодо РП встановлено, що в Цивільному Кодексі Республіки Білорусь (стаття 980), в Цивільному Кодексі Республіки Казахстан (стаття 961) та в Цивільному Кодексі Російської Федерації (стаття 1225) об’єкт права інтелектуальної власності раціоналізаторська пропозиція відсутній, зазначені країни користуються іншими об’єктами права інтелектуальної власності. Варто також зазначити, що замість поняття «комерційна таємниця», у Республіці Білорусь та Російській Федерації застосовано поняття «секрети виробництва (ноу-хау), а у Казахстані – «нерозкрита інформація, в тому числі секрети виробництва (ноу-хау)».

Для визначення перспектив належної охорони раціоналізаторської пропозиції розглянемо законодавство Польщі, де в правовому акті «Право промислової власності» [3] також наявні положення про раціоналізаторську пропозицію і під нею розуміється «кожне рішення, придатне для використання, яке не є винаходом придатним до набуття прав, корисною моделлю, промисловим зразком чи топографією інтегральної мікросхеми», причому підприємств може визначити які рішення та ким виконані будуть визнані раціоналізаторською пропозицією, як вона буде застосована і як буде нагороджений її творець. Це відрізняється від законодавства України, за яким юридичну особу ніхто не зобов’язує визначити хоча б (наприклад) методику винагородження автора, а якщо ніхто не зобов’язує, то переважна більшість цього не зробить, через що автор буде не мотивований творити. Порівняльний аналіз охорони раціоналізаторської пропозиції в Україні та Польщі наявний в табл.1.

Таблиця 1. Порівняльний аналіз охорони раціоналізаторської пропозиції в Україні та Польщі

критерій	Україна	Польща
визначення	пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності	кожне рішення, придатне для використання, яке не є винаходом придатним до набуття прав, корисною моделлю, промисловим зразком чи топографією інтегральної мікросхеми
Об’єкт РП	матеріальний об’єкт або процес	Не зазначено, але, з огляду на визначення це матеріальний об’єкт або процес
Умови охороноздатності	Відсутні в ЦКУ та в тимчасовому положенні наявні в окремих нормативно-правових актах організацій	Визначає юридична особа через прийнятий нею регламент
Хто визнає рішення РП	юридична особа	юридична особа
Винагорода автору	Передбачена в ЦКУ	Визначає юридична особа через прийнятий нею регламент
Пільги авторам	Передбачені в тимчасовому положенні [2] та інших нормативно-правових актах	Може бути передбачено в регламенті юридичної особи
Термін винагороди	в загальному випадку до двох років	Може бути передбачено в регламенті юридичної особи
Обсяг винагороди	Визначена, але не в усіх документах є прозорою та визначеною наперед	Може бути передбачено в регламенті юридичної особи
Обсяг винагороди	Визначена, але не в усіх документах є прозорою та визначеною наперед	Може бути передбачено в регламенті юридичної особи
Винагорода особам, що сприяли	Відсутня в ЦКУ, наявна в п.70 тимчасового положення [2] та в окремих нормативно-правових актах	відсутня
Термини охорони	Не передбачений	Не передбачений і, за потреби, може бути передбачено в регламенті юридичної особи

Також в Польщі існує типовий регламент щодо раціоналізаторських пропозицій підприємства, яким може скористатись підприємство для розробки власного документу.

З аналізу вищесказаного можна зробити висновок, що РП втрачає свою актуальність, як об'єкт права інтелектуальної власності. Окрім того є ризик, що РП може використовуватись в корупційних схемах, оскільки в окремих нормативних актах передбачена винагорода для осіб, що сприяли.

А що замість раціоналізаторської пропозиції?

В стандартах Міжнародної організації з стандартизації використаний термін «знання організації»,. Не секрет, що впровадження організацією системи управління якістю, підвищує конкурентоздатність продукції та послуг підприємства і все більше організацій впроваджують різні системи управління відповідно до своєї специфіки. Це підтверджує аналіз Міжнародної організації з стандартизації [4] за яким у 2016 році видано більше 1,6 мільйона сертифікатів на системи управління в світі (лише за дев'ятьма стандартами на системи управління).

Наведемо окремі стандарти, що стосуються систем управління: ДСТУ ISO 9001:2015 «Системи управління якістю. Вимоги» (ISO 9001: 2015, IDT); ДСТУ ISO 14001:2015 «Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування» (ISO 14001: 2015, IDT); ДСТУ ISO 22000:2007 «Система управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга» (ISO 22000:2005, IDT), у 2018 році прийнята нова версія стандарту ISO 22000:2018; ДСТУ ISO/IEC 27001:2015 «Інформаційні технології. Методи захисту. Системи управління інформаційною безпекою» (ISO/IEC 27001:2013, IDT); ISO 45001:2018 «Системи управління охороною праці та охорона праці. Вимоги та настанова щодо використання»; ДСТУ ISO 50001:2014 «Енергозбереження. Системи енергетичного менеджменту. Вимоги та настанова щодо використання» (ISO 50001:2011, IDT), у 2018 році прийнята нова версія стандарту ISO 50001:2018; ISO 20121:2012 «Система менеджменту стійкості події. Вимоги та настанови щодо використання»; ISO 37001:2016 «Системи управління по боротьбі з хабарництвом. Вимоги та настанови щодо застосовування».

За останні три роки в Україні лише за стандартами ISO 9001, 14001, 22000 та 27001 було видано більше 5-ти тисяч сертифікатів, що означає те, що для відповідності даним стандартам підприємства та організації змушені визначити такі знання для належного

функціонування внутрішніх процесів, а також підтримувати їх актуалізованими та доступними в потрібному обсязі. Наразі найбільш широко впроваджувані стандарти з систем управління мають однукову структуру (зміст) та містять п.7.1 «Ресурси». До ресурсів відносяться і знання організації.

В стандарті ДСТУ ISO 9001:2015 (п.7.1.6) сказано, що знання організації це специфічні для організації знання, які зазвичай набуваються через досвід і які застосовують для досягнення цілей організації. Основою таких знань може бути «інтелектуальна власність; знання, набуті через досвід; уроки, засвоєні з невдач та успішних проектів; здобуття та спільне використання незадокументованих знань чи досвіду; результати поліпшень у процесах, продукції та послугах» та інше.

Тобто ми бачимо, що окремо зазначена «інтелектуальна власність», а окремо «результати поліпшень у процесах, продукції та послугах». Термін «результати поліпшень у процесах, продукції та послугах» не суперечить положенням, де раціоналізаторською є «пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності».

Щодо винагороди авторам «поліпшень», то варто зазначити, що стандарти з систем управління містять також зобов'язання найвищого керівництва організації (п.5.1 «Лідерство та зобов'язання»), в тому числі і щодо задіявання (залучення), скеровування та заохочення персоналу.

Враховуючи все більш широке впровадження організаціями стандартів систем управління, де організація має управляти знаннями та заохочувати працівників до поліпшення процесів, продукції та послуг, термін РП (як об'єкт права інтелектуальної власності) перестає бути актуальним, бо якщо організація хоче бути успішною, то вона буде наперед визначати правила стимулювання працівників до створення корисних технологічних (технічних) або організаційних рішень. Єдиним ризиком такої організації може бути рішення, для якого не буде перевірена новизна, внаслідок чого може бути порушення прав третіх осіб.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 зі змінами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні: Указ Президента України від 18 вересня 1992 р. N 479/92. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/479/92/page?text=%F0%E0%F6%B3%EE%ED%E0%EB%B3%E7%E0%F2%EE%F0>.